

RELACIJE OBITELJSKIH PRILIKA I NEKIH KONATIVNIH OSOBINA UČENIKA - ADOLESCENATA

JOSIPA BAŠIĆ • MARIJA LEBEDINA • MANZONI

primljeno: travanj '98.
prihvaćeno: rujan '98.

Izvorni znanstveni članak
UDK: 316.356.2:159.95

Obitelj je jedan od osnovnih čimbenika koji sudjeluju u razvoju ličnosti djeteta i prvo socijalno okruženje u koje je dijete integrirano. U kojoj mjeri je taj utjecaj obitelji vidljiv u konativnim dimenzijama djeteta? Ispitivanjem je obuhvaćen uzorak učenika osmih razreda osnovnih škola u Zagrebu (N=397), a prikupljeni su podaci o uvjetima života unutar obitelji i konativnim osobinama djece - adolescenata. Kanoničkom i kvazikanoničkom korelacijskom analizom dobijena je statistički značajna veza između obiteljskih prilika i osobina ličnosti adolescenta. Ova veza govori o lošem obiteljskom funkcioniranju koje se očituje kroz svađe, fizičko razračunavanje, zanemarivanje djeteta i poremećajima agresivnosti, disociranosti, te prvenstveno niske razine socijalizacije kod adolescenata. Povoljnost obiteljskog, bračnog, roditeljskog i socioekonomskog funkcioniranja obitelji izvjestan je amortizer svim mogućim poremećajima regulatora konativnog funkcioniranja adolescenata.

Ključne riječi: obiteljske prilike, konativne osobine adolescenata

UVOD

S talno preispitivanje smjera i količine utjecaja socijalnih činilaca na razvoj dječje ličnosti ili uopće na razvoj i ponašanje mladih ljudi i dalje se nastavlja. To je razumljivo stoga što se sve složeniji problemi na planu manifestiranja ličnosti i ponašanja djece i mladih sagledavaju sa razine efikasnijih tretmana u socijalnoj zajednici gdje je sudjelovanje nekih socijalnih čimbenika naglašenije. Premda su mišljenja (u ovisnosti o teoriji koja se zastupa) podijeljena, ipak se prepoznaje smjer prema kojem su konativne osobine osim genetske determiniranosti dominantnije određene i socijalnim činiocima. Tako prema Petzu (1992, 218) "osobine ličnosti koje se izražavaju u relativno dosljednim oblicima ponašanja pripisuju se u manjoj ili u većoj mjeri utjecaju nasljeđa ili posljedicama utjecaja na učenje ponašanja, "učenje ličnosti"...dinamički aspekt ličnosti i promjene ličnosti proizlaze iz interakcije s promjenjivom okolinom." Isto tako Eysenck (1969) smatra da dimenzije ličnosti (ekstroverzija - introverzija, neurotizam - emocionalna stabilnost, psihotizizam - normalnost) imaju svoju fiziološku osnovu

(somatski i vegetativni živčani sustav) ali da se socijalni faktori "upliću" barem onoliko koliko to dozvoljavaju genetski faktori, a to za neke konativne dimenzije može biti u značajnoj mjeri. Iako Eysenck drži da je neuroticizam determiniran nasljednim činiteljima, ipak smatra da je za pojavljivanje neurotičnih oblika ponašanja odlučujuća izloženost stresu što je svakako uvjetovano okolinskim činiteljima. Kao kliničke indikatore neuroticizma on navodi abnormalnost roditelja, izoliranost i nepripadanje skupini, nezadovoljavajući dom i obiteljske prilike.

Predstavnici psihoanalitičkih teorija ličnosti naglašavaju biološke činitelje, ali ipak i sam Freud (prema Fulgosi, 1981) naglašava važnost razvoja ličnosti djeteta u ranom djetinjstvu u kojem posebno mjesto zauzima upravo obitelj - posebno majka.

Obitelj je jedan od osnovnih čimbenika koji sudjeluju u razvoju ličnosti djeteta i prvo socijalno okruženje u koje je dijete inte-

* Dr. sc. Josipa Bašić redovni je profesor, a Dr. sc. M. Lebedina-Manzoni docent je na Odsjeku za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta

grirano. Odnos i stavovi roditelja prema djeci čine izvor pozitivnih i negativnih utjecaja na formiranje karakteristika ličnosti djeteta.

Prema predstavnicima socijalnih teorija razvoja ličnosti uloga roditelja (obitelji) tolika je da će dijete koje je doživjelo grubosti i samo postati grubo. Fromm (1984) kojemu su za razvoj djetetove ličnosti važni utjecaji iz obiteljskog stila odgoja ih vidi kao determinante u formiranju autoritarne, konformističke i nekritične ličnosti.

Zbog ovog se čini neophodnim proučavati relacije između utjecaja obitelji i formiranja ličnosti djeteta te na osnovu dobivenih rezultata identificirati eventualne negativne čimbenike pokušavajući ih u preventivnom radu eliminirati ili pak osnaživati identificirane pozitivne čimbenike.

O roditeljstvu kao bitnoj odrednici atmosfere u kojoj se dijete razvija i formira svoje osobine ličnosti govore brojni autori (Andrilović-Čudina, 1984; Toffler, 1970), zagovarajući kvalitetan odnos s osobama bliskim djetetu, kao najbitniji za razvoj pozitivnih osobina ličnosti.

Prema rezultatima većeg broja domaćih istraživanja povoljna uža socijalna sredina u većoj mjeri osigurava potrebne uvjete za razvoj djeteta, u njoj se kreiraju važni poticaji koji pobuđuju razvoj socijalnih sposobnosti i naročito osobina ličnosti. U nepovoljnoj užoj socijalnoj sredini mnogo su rjeđi adekvatni podražaji, te se sposobnosti i osobine ličnosti sporo i slabo razvijaju (Dobrenić, Poldrugač, Singer, 1975; Kapor-Stanulović, 1985; Koller-Trbović, 1994).

Za Cattella (1966) je ličnost složena izdiferencirana struktura čije su izvjesne osobine nastale pod utjecajem nasljeđa i okoline zajedno. Tako za konstitucionalne osobine ili faktore smatra da su nastale pod većim utjecajem nasljeđa, a one koje su nastale pretežno pod utjecajem okoline naziva okolinom izgrađene osobine ličnosti. Cattell je opisao metode za utvrđivanje kvantitativnog doprinosa nasljeđa i učenja razvoju ličnosti i to na mjerenjima blizanaca, te braće i sestara koji su odrasli zajedno, u

vlastitoj obitelji ili razdvojeni u adoptivnim obiteljima. On dolazi do zaključka da se okolina sustavno suprotstavlja izražavanju i razvoju genetičkih varijacija i razlika. Tako, na primjer prirodno agresivna osoba biva manje agresivna uslijed poticanja na veću submisivnost ili manju agresiju. Prema jednoj matematičko - statističkoj analizi Cattela i njegovih suradnika oko 2/3 ličnosti je determinirano okolinom, a 1/3 nasljeđem. Upravo ovaj podatak afirmira proučavanje utjecaja obitelji i obiteljskih prilika na formiranje ličnosti djeteta, s aspekta važnosti koju joj dijete pridaje.

Erikson u svojoj razvojnoj teoriji ličnosti pridaje veliku važnost za razvoj djetetovih konativnih osobina utjecaju majke ili osobe koja se o djetetu brine. On zastupa teoriju da konflikti koji nastaju i razvijaju se iz neskladnih iskustava i doživljaja koje ima pojedinac u odnosu prema svojoj okolini (u prvom redu roditeljima), rađaju brojne probleme u psihosocijalnom sazrijevanju pojedinca i njegovoj prilagodbi okolini, kroz formiranje nepovoljnih osobina ličnosti. Eriksonova teorija ličnosti predpostavlja postojanje 8 stupnjeva psihosocijalnog razvoja kroz koje prolaze svi pojedinci. Iako su oni uvjetovani genetički u svakom stadiju dominira utjecaj okoline u prvom redu primarne zajednice na pojedinca.

Obitelj i u razdoblju početka i nastavljanja školovanja djece, odnosno, razdoblju adolescencije ima nesumnjivi i specifičan utjecaj. U kojoj mjeri je taj utjecaj vidljiv u konativnom prostoru? Dosadašnja saznanja pokazuju da se taj utjecaj odnosi više na onaj dio konativnih dimenzija koje su u značajnijoj mjeri pod utjecajem socijalizacije, odnosno procesa uvjetovanja, pojačavanja, internalizacije, imitacije.

U ovom radu cilj je ispitati povezanost obiteljskih prilika učenika - adolescenata i njihovih konativnih osobina. Posredno, dostizanje tog cilja omogućava zaključivanje o tome u kakvim obiteljskim prilikama se u pravilu razvijaju normalne konativne osobine, a gdje je i u kakvom obiteljskom okruženju moguće očekivati poremećaje u

funkcioniranju konativnih osobina kod djece. Time se nadalje otvara mogućnost projektiranja "zahvata" od interesa za prevenciju poremećaja u ponašanju odnosno ulaganja u uspješan proces socijalizacije mladih.

METODA

Uzorak ispitanika i instrumentarij

Ispitivanjem je obuhvaćen uzorak učenika osmih razreda iz pet osnovnih škola u gradu Zagrebu (N=397).

Obiteljske prilike navedenih učenika ispitane su pomoću Upitnika o uvjetima života u obitelji učenika II (autori: Bašić, Rusan), koji se sastoji od 38 čestica. Navedeni upitnik konstruiran je za potrebe znanstvenog projekta, "Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u osnovnoj školi, uvjeti života u obitelji i preventivni potencijal osnovne škole" čiji je ovaj rad samo dio. Varijable pokrivaju uobičajenu strukturu tog prostora od strukture socioekonomskog statusa, bračnog funkcioniranja, odnosno odnosa u obitelji i njenoj socijalnoj patologiji, pa do roditeljskog funkcioniranja i direktnijeg odnosa i angažiranosti roditelja prema djetetu. Uređenost varijabli je takva da je u pravilu numerički viši pozitivan rezultat znak za prisustvo objektivno ili subjektivno nepovoljnijih obiteljskih prilika.

Ispitivanje konativnih osobina (u kontekstu ovog istraživanja konativne dimenzije shvaćene su kao regulatori ponašanja, tj. činitelji o kojima ovisi razvoj određenih oblika ponašanja u pojedinca) izvršeno je primjenom 6 skala koje su konstruirali Momirović, K.; K. Bosnar i Prot, F. prema kibernetičkom modelu konativnih funkcija (Momirović, K; S. Horga i K. Bosnar, 1982). To su ove skale:

ALPHA - skala za procjenu efikasnosti mehanizma za regulaciju reakcija obrane (podaci o ispitanikovoju anksioznosti, opsesivnosti, hipersenzitivnosti, fobičnosti)

SIGMA - skala za procjenu efikasnosti mehanizma za regulaciju reakcija napada (podaci o ispitanikovoju impulzivnosti,

agresivnosti, dominantnosti)

HI - skala za procjenu mehanizma za regulaciju organskih funkcija (podaci o ispitanikovim konverzivnim simptomima)

DELTA - skala za procjenu efikasnosti mehanizma za koordinaciju regulativnih funkcija (podaci o ispitanikovim disocijativnim simptomima)

ETA - skala za procjenu efikasnosti mehanizma za integraciju regulativnih funkcija (podaci o ispitanikovoju kooperativnosti, ego snazi)

EPSILON - skala za procjenu efikasnosti mehanizma za regulaciju aktiviteta (podaci o ispitanikovoju ekstraverziji, hipomaniji)

Varijable u svim skalama dane su u obliku tvrdnji sa odgovorima u 5 kategorija od potpunog slaganja do potpunog odbacivanja tvrdnji. Veći rezultat u prvih 5 navedenih testova znači i veći intenzitet poremećaja, a u testu EPSILON veći intenzitet aktiviteta.

Svaka skala sastoji se od 20 čestica. Izvršena je prilagodba skala za adolescentni uzrast (11 - 14 godina). RTT7 test pokazao je da svi navedene skale posjeduju zadovoljavajuće mjerne karakteristike, te da su upotrebljive na ispitanjoj populaciji (Budačnovac, 1994).

Metode obrade rezultata

Relacije između dva navedena seta varijabli (38 varijabli obiteljskih prilika i 6 varijabli konativnog prostora) utvrđene su postupkom kanoničke i kvazikanoničke korelacijske analize po programu QCCR.

REZULTATI I DISKUSIJA

Rezultati kanoničke korelacijske analize

Prema pokazateljima u Tablici 1 samo je jedan značajan kanonički faktor određen s jedne strane obiteljskim prilikama (prvi set) i s druge strane konativnim dimenzijama učenika - adolescenata (drugi set). Povezanost tog kanoničkog para faktora nije naročito visoka i izražena je korelacijom od .54.

U obiteljskom setu varijabli (Tablica 2) ovaj jedini kanonički faktor definiran je varijablama iz prostora socijalnopatoloških pojava u obitelji i odnosa u obitelji (ALKOR8, ODNOS8), te direktnijeg ili manje direktnog odnosa i aktiviteta roditelja prema djeci (OSGAK8, OBRAK8, ODGOJ8, SAVJE8, KONTR8, FIZIKA8, VERKA8, NEPOL8, KULUM8). Visoke pozitivne projekcije na ovaj faktor ukazuju na prisustvo svađa i fizičkih razračunavanja u obitelji kao i alkoholiziranja roditelja. Ovaj faktor nadalje jasno definiraju nezadovoljavajuća aktivnost roditelja i na odgojnom i na obrazovnom planu, bavljenje odgojem djeteta prepušteno je nekom drugom. Odgojne metode ili roditeljski stil odgajanja djeteta karakteriziraju odsustvo savjeta, česta čvrsta kontrola, često fizičko i verbalno kažnjavanje uz istovremeno opravdanje i podržavanje djetetovog lošeg ponašanja i ne usmjerenje djeteta na kulturne i umjetničke sadržaje.

Opisani kanonički faktor u prostoru obiteljskih varijabli dosta jasno opisuje nezadovoljavajuće bračno i roditeljsko funkcioniranje.

Prema visinama projekcija u konativnom prostoru definiranju ovog kanoničkog faktora (Tablica 3) najviše doprinose konativni regulatori: ETA, SIGMA, DELTA, a znatno manje HI, ALPHA i EPSILON.

Obzirom na negativni predznak (a u odnosu na način uređenosti čestica u testovima) ukupnost konativnog prostora određena je poremećajima u odgovarajućim konativnim regulatorima. Regulator reakcija napada (SIGMA) kada se radi o poremećajima odgovoran je za agresivne reakcije osobe, u ovom slučaju, adolescenata. Sustav za integraciju regulativnih funkcija (ETA), čiji dio dominira u definiranju ovog faktora, pretežno se formira u toku odgojnog procesa putem uvjetovanja, pojačavanja i

internaliziranja. Smatra se da se poremećaji u ovom konativnom regulatoru očituju kroz socijalnu neadaptiranost, što bi značilo da je razina socijaliziranosti ovih osoba relativno niska. Poremećaji sistema DELTA - sustava za koordinaciju regulativnih funkcija očituju se i u dezorganizaciji kognitivnih i konativnih procesa, kao i u poremećajima motoričkih funkcija. Poremećaji ovog sustava očituju se u shizoidnim, paranoidnim i maničnim simptomima ponašanja. Za poremećaje regulatora organskih funkcija (HI) karakteristični su poremećaji kardiovaskularnog, gastrointestinalnog, respiratornog te senzoričkog i motoričkog sustava, zatim sustava za kontrolu elementarnih bioloških procesa. Sekundarno se ti poremećaji odražavaju u formiranju hipohondričnog reagiranja. ALPHA - regulator reakcija obrane u poremećenom funkcioniranju odgovoran je za pojavu različitih modaliteta i simptoma anksioznosti koji u svojoj neposrednoj manifestaciji imaju sliku opsesivnosti, hipersenzitivnosti i fobičnosti što može dovesti do depresivnih, opsesivnih i hipersenzitivnih reakcija.

Regulator EPSILON odgovoran je za ekstrovertne i introvertne modele ponašanja, a poremećaji u funkcioniranju ovog sistema "proizvode" abulične, depresivne ili hipomanične reakcije. U odnosu na smjer projekcija ovdje se radi o ekstrovertnim reakcijama.

Promatrajući simultano oba kanonička faktora, možemo zaključiti da je obiteljskim prilikama i to naročito bračnom i obiteljskom funkcioniranju, odnosno nefunkcioniranju, koje se očituje kroz svađe, fizičko razračunavanje, zanemarivanje djeteta, moguće pripisati utjecaj u prostoru konativnih dimenzija, kao što su one u kojima se očituju poremećaji tipa agresivnosti ili disocijalnosti odnosno prvenstveno niske razine socijaliziranosti. Navedeno omogućava zaključak

Tablica 1: Rezultati kanoničke korelacijske analize

	1 Koeficijent determinacije	Korelacija	P
1	.29100	.53944	.00000

Tablica 2: Kanonički faktori (F) i krosfaktori (C) obiteljskog seta varijabli

	F	C
SKIMZI8	.0845	.0456
RODZI8	.0148	.0080
RODZA8	.1327	.0716
RAZNO8	.1068	.0576
BRDJE8	-.0988	-.0533
REDRO8	.0498	.0269
RODIN8	.0192	.0104
ODGIN8	-.0203	-.0109
STANO8	.0829	.0447
KOMST8	.0917	.0495
ZAUCE8	.0746	.0402
MJEPR8	.0429	.0231
ODNOS8	.3498	.1887
SVARA8	.4037	.2178
ALKOR8	.1649	.0890
ALKOD8	.1645	.0887
PROST8	.0892	.0481
SKITN8	.0078	.0042
NERAD8	-.0332	-.0172
OSUOT8	.0586	.0316
OSUMA8	-.1187	-.0640
OSUDS8	.0886	.0478
OSGAK8	.3694	.1993
OBRAK8	.2538	.1369
INFOR8	-.0942	.0508
ODGOJ8	.3683	.1987
SAVJE8	.2610	.1408
NAGRA8	-.0077	-.0041
ZAHTJ8	.1743	.0940
KONTR8	.3617	.1951
FIZIKA8	.5321	.2870
VERKA8	.4437	.2394
NEPOL8	.3312	.1787
IZOLA8	.0392	.0212
BIOLO8	.0278	.0150
SPORT8	-.1881	-.1015
KULUM8	.3363	.1814
DRUKO8	-.0130	-.0070

Tablica 3: Kanonički faktori (F) i krosfaktori (C) konativnog seta varijabli

	F	C
EPS92	-.1567	-.0835
HI92	-.2827	-.1525
ALP92	-.2016	-.1087
SIG92	-.5461	-.5104
DEL92	-.4706	-.2538
ETA92	-.6191	-.3340

prema kojem bi posredstvom socijalnog učenja bilo moguće utjecati na razinu agresivnih reakcija i opću socijaliziranost. U nepovoljnijim obiteljskim prilikama veća je vjerojatnost da se razviju djeca sa nepoželjnijom strukturom ličnosti. Takva djeca bila bi manje socijalizirana, više agresivna, sa više psihosomatskih, shizoidnih, paranoidnih i maničnih simptoma. Do istih rezultata došli su Hošek, Lučić, Poduška; (1991). Nalazi nadalje potvrđuju prije spomenute teorije o razvoju ličnosti prema kojima i nasljeđe i okolina zajedno "definiraju" konativne dimenzije adolescenta.

Rezultati kvazikanoničke korelacijske analize

I u slučaju kvazikanoničke korelacijske analize dobiven je jedan značajan kvazikanonički faktor unutar kojeg je objašnjeno oko 77% zajedničkog varijabiliteta (Tablica 4).

Jedini kvazikanonički faktor u prostoru obiteljskog seta varijabli generalno uzevši definira odsustvo bilo kakvih neadekvatnosti i poremećenosti od onih objektivnih do subjektivnih pokazatelja obiteljskog funkcioniranja. Najveće projekcije (Tablica 5) u tom smislu jasno ukazuju na zadovoljavajuće odnose u obitelji bez prisustva svađa i fizičkog razračunavanja među članovima, odsustvo fizičkog i verbalnog kažnjavanja djeteta, te život adolescenta u potpunoj obitelji u kojoj su prisutna oba roditelja i koja žive zajedno. I druge varijable kao što su adekvatnost i komfornost stana, uz postojanje prostora za učenje adolescenta, te

Tablica 4: Rezultati kvazikanoničke analize

LAMBDA	% OBJAŠNJENE VARIJANCE	
1 1.10468	.76942	
	korelacija	kovarijanca
F1/1	.3377	1.0510

naglašeni odgoj od strane oba roditelja i izbor podržavajućih i adekvatnijih odgojnih metoda upućuju na zaključak o obiteljskim prilikama koje je moguće označiti kao bračno i roditeljsko funkcioniranje u strukturalno cjelovitoj obitelji uz povoljnu socijalnoekonomsku razinu.

Isti kvazikanonički faktor u prostoru konativnih dimenzija definiraju regulatori kao što su ETA, DELTA, HI, SIGMA, ALPHA, dok EPSILON ne doseže značajnost (Tablica 6).

Budući da se radi o konativnim dimenzijama kod kojih nije prisutna poremećenost u regulaciji navedenih sustava, valja zaključiti kako je povoljnost obiteljskog, bračnog, roditeljskog i socioekonomskog funkcioniranja obitelji izvjestan amortizer poremećajima regulatora konativnih funkcija. Slijedom visina projekcija čini se da je to najočitije u području razine socijaliziranosti (ETA) koja se i najvećim dijelom formira tokom odgojnog procesa, a koji je od najranijeg djetinjstva vezan za obitelj. Usklađenost funkcioniranja i regulaciju sustava za koordinaciju regulativnih funkcija (DELTA), organskih funkcija (HI), reakcija napada - agresivnih tendencija (SIGMA), te regulatora obrane - anksioznosti (ALPHA), govori u prilog obitelji kao onoj socijalnoj sredini koja svojim specifičnim djelovanjem ublažava ili vjerojatno smanjuje djelovanje i onih regulativnih mehanizama koji su pod većim utjecajem biološko - fiziološkog "supstrata".

Da bi se razvili neki biološko-fiziološki "supstrati" ponekad je nužna okolina koja svojim djelovanjem "isprovocira", izazove stres. Isto tako je neku nepovoljnu biološku osnovu moguće kompenzirati, reducirati njeno djelovanje, u slučaju onih socijalnih činitelja koji postaju "amortizeri" sveukupnosti i organskog i socijalnog.

Tablica 5: Kvazikanonički sklop (P) i struktura (S) obiteljskog seta varijabli

	P	S
SKIMZ8	-.3352	-.3352
RODZ8	-.1156	-.1156
RODZA8	-.3702	-.3702
RAZVO8	-.2495	-.2495
BROJD8	-.1123	-.1123
REDRO8	-.1148	-.1148
RODIN8	-.0667	-.0667
ODGOIN8	-.1066	-.1066
STANO8	-.1012	-.1012
KOMST8	-.3347	.,3347
ZAUCE8	-.3179	.,3179
MJEPR8	-.4170	-.4170
ODNOS8	-.6329	-.6329
SVARA8	-.6127	-.6127
ALKOR8	-.4572	-.4572
ALKOD8	-.2520	-.2520
PROST8	-.2821	-.2821
SKITN8	-.3605	-.3605
NERAD8	-.2081	-.2081
OSUOT8	-.2635	-.2635
OSUMA8	-.0360	-.0360
OSUDS8	-.1402	-.1402
ODGAK8	-.6187	-.6187
OBRAK8	-.5649	-.5649
INFOR8	-.3597	-.3597
ODGOJ8	-.4968	-.4968
SAVJE8	-.3974	-.3974
NAGRA8	-.2214	-.2214
ZAHTJ8	-.2800	-.2800
KONTR8	-.2943	-.2943
FIZIKA8	-.5866	-.5866
VARBA8	-.6452	-.6452
NEPOL8	-.3119	-.3119
IZOLA8	-.3154	-.3154
BIOLI8	-.1250	-.1250
SPORT8	-.0974	-.0974
KULUM8	-.3907	-.3907
DRUKO8	-.2184	-.2184

Tablica 6: Kvizikanonički sklop (P) i struktura (S) konativnog seta varijabli

	P	S
EPS92	.0289	.0289
HI92	.7330	.7330
ALP92	.6924	.6924
SIG92	.7219	.7219
DEL92	.7907	.7907
ETA92	.8650	.8650

Relacije kanoničkog i kvazikanoničkog faktora (tablice 7 i 8) ukazuju na njihovu negativnu povezanost. To je i razumljivo jer se u jednom slučaju radi o negativno usmjerenom faktoru (kanonička korelacija), a u drugom o pozitivno usmjerenom faktoru (kvazikanonička korelacija). Usmjerenost faktora u kanoničkom prostoru ukazuje na poremećaje, kako u obiteljskom, tako i konativnom sklopu, dok se u kvazikanoničkom prostoru povezanost temelji na kvaliteti, adekvatnosti i pozitivnom funkcioniranju obitelji te razini socijaliziranosti djeteta, u sklopu sa uravnoteženošću regulacijskih i organskih funkcija te reakcija napada i obrane.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Ovim istraživanjem uspjelo se potvrditi dosadašnja istraživanja, kako ona koja ukazuju na značajne relacije i povezanost socijalnog i konativnog prostora, odnosno učešća socijalnih činilaca na razvoj ličnosti, tako i ona koja nalaze da se taj utjecaj socijalnih činilaca na razvoj ličnosti odnosi više na onaj dio konativnih regulativnih funkcija koje su u značajnijoj mjeri pod

utjecajem socijalnih učenja (Eysenck, 1969, Cattell, 1966).

Rezultati ovog istraživanja isto tako omogućuju optimističko viđenje da je relativno slabija povezanost (.54) promatranih prostora u slučaju kada se s jedne i s druge strane radi o poremećajima obiteljskog i konativnog funkcioniranja adolescenta. Povezanost obiteljskog i konativnog funkcioniranja je veća (izražena zajedničkom varijancom iznosi .77) kada je u osnovi veze normalnost (kvaliteta, adekvatnost) i obiteljskog i konativnog funkcioniranja adolescenta. Snagu ovih pokazatelja valja upotrijebiti u onim stručno-znanstvenim nastojanjima u kojima se intervenira u obiteljski odgoj (bolje preventivno nego kurativno) kao amortizer poremećaja, stresa, odnosno kao garanciju dječje socijaliziranosti i kvalitete ličnosti.

Tablica 7: Korelacije kanoničkog (CAN) i kvazikanoničkog (F) faktora obiteljskog i konativnog seta varijabli

OBITELJSKI SET	F1
CAN1	-.6592
KONATIVNI SET	F1
CAN1	-.7598

Tablica 8: Kongruencije pondera (W) i struktura (S) kanoničkih (CAN) i kvazikanoničkih faktora (F) obiteljskog i konativnog seta varijabli

	F1	
	W	S
OBITELJSKI SET		
CAN1	-.5619	-.8314
KONATIVNI SET		
CAN	-.6075	-.8873

LITERATURA

- Buđanovac, A. (1993): Promjene u konativnim dimenzijama djece s poremećajima u ponašanju starijeg osnovnoškolskog uzrasta u funkciji toka socijalno pedagoškog tretmana. *Kriminologija i socijalna integracija*, 1, 1, 1 - 7.
- Buđanovac, A. (1994): Mjerne karakteristike testova za procjenu konativnog funkcioniranja djece i adolescenata (u tisku).
- Cattell, R.B. (1966): *The Scientific Analysis of Personality*. Aldine Publishing Company, Chicago.
- Eysenck, H.J., S.B.G. Eysenck (1969): *Personality structure and Measurement*. Routledge and Kegan Paul Ltd, London.
- Fromm, E. (1984): *Autoritet i porodica*. Naprijed - Zagreb, Nolit - Beograd, August Cesarec - Zagreb.
- Fulgosi, A. (1981): *Psihologija ličnosti*. školska knjiga, Zagreb.
- Hošek, A.; Lučić, Z.; Poduška - Radaković, S.: Prilog proučavanju utjecaja prilika u obitelji na razvoj nekih osobina ličnosti. *Defektologija* 1991, Vol 27, 189 - 198.
- Momirović, K.; S. Horga; K. Bosnar (1982): Prilog formiranju jednog kibernetičkog modela strukture konativnih faktora. *Kineziologija*, 14, 83 - 106.
- Petz, B. (ur.) (1992): *Psihologijski riječnik*. Prosvjeta, Zagreb.
- Andrić, V., M. Čudina (1984): *Osnove opće i razvojne psihologije*. Sveučilište u Zagrebu. Filozofski fakultet, OOUR Pedagogijske znanosti, Zagreb.
- Kapor-Stanulović (1985): *Psihologija roditeljstva*, Nolit, Beograd.
- Koller-Trbović, N.: *Povezanost poremećaja u ponašanju predškolske djece i njihovih obiteljskih prilika (Disertacija)*, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Dobrenić, T., Polđugač, V., Singer, M. (1975): *Porodične prilike maloljetnih delinkvenata*, Defektologija br. 1, Zagreb.
- Toffler, A. (1970): *Future shock*, Bantam Books, Toronto, New York, London.

RELATIONS BETWEEN FAMILY SITUATION AND SOME CONNATE QUALITIES OF ADOLESCENT PUPILS

ABSTRACT

Family is one of the main factors which take part in the development of the child's personality and the first social environment in which the child is integrated. To what extent is this influence recognizable in the child's connate dimensions? The investigation included a sample of pupils in the eighth grade of primary schools in Zagreb (N=397), and data have been collected on life conditions within the family and connate qualities of children - adolescents. By canonic and quasicanonic correlation analysis, a statistically significant relation between family circumstances and personality features of adolescents has been obtained. This relation testifies to a poor functioning of families which is expressed through quarrels, physical fights, neglecting of the child and disorders as aggressiveness, dissociation, and primarily a low level of socialization in adolescents. Good family, marital, parental and socio-economic functioning of the family is a kind of shock-absorber for all possible disorders of regulators of connate functioning of adolescents.